

Dzieje pewnej miłości opowiedziane w wierszach. O sonetach do Laury Francesca Petrarki

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Dzieje pewnej miłości opowiedziane w wierszach. O sonetach do Laury Francesca Petrarki

Petrarka i Laura

Fresk w domu Francesca Petrarki w Arquà

Źródło: Sandra Cohen-Rose i Colin Rose, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

Czy uczucie poety może mieć wpływ na rozwój gatunków literackich? Czy kształtuje kulturowe wzorce miłości? A sama miłość – czy uszczęśliwia, czy też nie?

Francesco Petrarca, żyjący w XIV wieku poeta z Italii, został ponownie odkryty w wieku XVI. Zainteresowanie jego włoską twórczością stworzyło petrarkizm, czyli modę na naśladowanie stylu i formy poezji lirycznej tego twórcy. Francesco zasłynął jako twórca *Sonetów do Laury* i dzięki inspiracji jego poezją sonet jako gatunek rozwijał się w okresie renesansu. Opierając się na średniowiecznej tradycji poezji miłosnej, stworzył wzorzec opisu ukochanej i miłości, który pozostawał aktualny aż do XX wieku.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, czym jest zjawisko petrarkizmu.
- Dokonasz analizy wybranych sonetów Francesca Petrarki.
- Wyjaśnisz, jaką funkcję pełnią w utworach Petrarki środki stylistyczne.

Przeczytaj

O zbiorze pieśni lirycznych Petrarki

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DKY2vcbE9>

Źródło: Englishsquare.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DKY2vcbE9>

Źródło: Englishsquare.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie

Historie miłosne najczęściej się nam kojarzą z formą powieściową, ponieważ fabuła i narracja pozwalają łatwo przedstawić rozwój uczucia i związanych z nim zdarzeń. Epika fabularna jest także doskonałym środkiem do prezentacji bohaterów i relacji między nimi. Poezja liryczna natomiast w powszechnym odbiorze kojarzy się z formami drobnymi, z [subiektywizmem](#), i chociaż jest stworzona do wyrażania uczuć, to jej celem jest oddanie ulotności opisywanych wrażeń i odczuć. Zbiór poetycki Francesca Petrarki (1304–1374) *Il canzoniere* (wł. ‘zbiór pieśni lirycznych’; czytaj: *il kanconiere*) pokazuje, jak można połączyć opowieść o dziejach miłości z ulotną formą poetycką.

Strona tytułowa XV-wiecznego wydania sonetów Petrarki

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Petrarka, Canzoniere, 1470 r. kartka z weneckiego wydania sonetów

Źródło: Petrarka, *Canzoniere*, domena publiczna.

Il canzoniere jest zbiorem 366 utworów lirycznych, z których najslawniejsze są [sonety](#) (317), niemniej w tomie znalazły się również [kancony](#), [sestyny](#), [madrygały](#) i [ballady](#).

Il canzoniere wpisuje się w średniowieczną – obecną zwłaszcza w kulturze włoskiej i prowansalskiej – tradycję poezji miłosnej, której głównym tematem było nieodwzajemnione uczucie do nieosiągalnej (zameężnej lub należącej do wyższej sfery) kobiety. Zarazem jednak Petrarka dokonuje czegoś, co nie udało się żadnemu z wcześniejszych poetów – tworzy **wzorzec opisu ukochanej i uczuć** do niej, który z niewielkimi zmianami przetrwa praktycznie do przełomu XIX i XX wieku.

Wpływ Petrarki na renesansową twórczość

Epoką, na którą szczególnie oddziaływała twórczość Petrarki, był renesans. Historycy literatury opisują zjawisko petrarkizmu, tj. naśladowania stylu poezji lirycznej Petrarki (przede wszystkim zbioru *Il canzoniere*). Czym się to naśladowanie włoskiego poety wyróżnia?

Ukształtowany pod wpływem Petrarki typ poezji miłosnej, obok uniesień i namiętności wyraża spokój i łagodność, a jednocześnie odznacza się wielką wnikliwością, subtelnością i delikatnością opisu uczuć. Ale wpływ Petrarki nie ogranicza się do tego. Petrarka zasłynął jako odkrywca bardzo ważnych dla rozwoju humanizmu pism Cicerona oraz autor listów, w których wyrażał swoje uwielbienie dla twórców antycznych (czynił ich nawet adresatami fikcyjnej, literackiej korespondencji). To właśnie sprawia, że widzi się w nim człowieka przełomu epok – stylem literackim przynależnego jeszcze do średniowiecza, zainteresowaniami i poglądami wybiegającego ku renesansowi, który niebawem miał się narodzić w Italii.

Pomnik Petrarki we Florencji

Źródło: Frieda, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Francesco Petrarka był człowiekiem niezwykłym. Wszechstronnie wykształcony, pełnił rozliczne funkcje dyplomatyczne i podróżował wiele po Europie. Przyjaźnił się

z wielkimi swojej epoki, na przykład z Boccacciem. Równocześnie miał opinię odludka, nazywany był czasem Samotnikiem z Wokluzy (fr. Vaucluse), gdyż sporą część życia spędził dobrowolnie w odosobnieniu, w miejscowości nieopodal Awinionu. W listach z tego okresu pisał nierzadko, iż od towarzystwa ludzi woli towarzystwo książek. Pragnął zostać najwybitniejszym poetą łacińskim Włoch. Jego największą ambicją było prześcignięcie sławą poetycką Dantego, którego *Boskiej komedii* zbytnio nie považał, ponieważ była napisana w lokalnym języku tokańskim (jeden z dialektów włoskiego, z którego rozwinął się literacki język Włochów), a nie po łacinie. Jakby na ironię łacińskie dzieła Petrarki są dziś znane niemal wyłącznie specjalistom, podczas gdy nieśmiertelną sławę zapewnił mu pisany właśnie w języku tokańskim zbiór poetycki *Il canzoniere*, który on sam w listach określał mianem „nieistotnych drobiazgów”.

Motyw zbawienia, dzięki miłości kobiety

Motyw zbawienia, dzięki miłości kobiety, występuje w wielu wybitnych dziełach kultury europejskiej. Zazwyczaj ukochana, która zmarła, otwiera oczy zakochanemu na sprawy ostateczne i jego grzeszne życie. Na takim motywie oparta *Boska komedia* Dantego. Sprawczynią wędrówki po zaświatach jest Beatrycze, przebywająca w raju, ukochana poety z lat młodości. Opowieść o tej wędrówce ma być pouczeniem dla współczesnych. Podobny motyw odnajdziemy także w dziełach artystów niemieckich późniejszych epok. W *Fauście* Johana Wolfganga Goethego miłość Małgorzaty, ratuje bohatera przed potępieniem, a w operze Ryszarda Wagnera *Tannhauser* przed pokusami pogańskiej Wenus poetę ocali miłość poświęcającej się dla niego kobiety.

Dzieło Petrarki, chociażby przez taki właśnie rozwój narracji i jej moralistyczne rozwiązanie, przynależy jeszcze do epoki średniowiecza. Niemniej dzięki pogłębionej analizie psychologii miłości i portretowi zakochanego wychodzi już ku nowej epoce, w której indywidualizm odegra tak znaczącą rolę.

Średniowieczny jest w *Il canzoniere* wydźwięk moralny. Ostateczne odrzucenie miłości ziemskiej, na rzecz szczęścia wiecznego. Ale dogłębna analiza własnych emocji, jest już zapowiedzią renesansowego zainteresowania psychologią człowieka. Ku nowej epoce wychodzi też świadomość poetycka. Zaplanowana konstrukcja zbioru, który, podobnie jak dwieście lat później *Treny* Jana Kochanowskiego, tylko pozornie

jest spontanicznym zapisem uczuć. W rzeczywistości zaś, starannie przemyślanym dziełem.

Ważne!

Sonet

Słowo pochodzi od łacińskiego *sonare* i oznacza wydawanie dźwięku, brzmienie, dźwięczenie. *Sonnetto*) – gatunek liryczny, zrodził się we Włoszech ok. XIII wieku. Podejmował tematykę salonowo-erotyczną (Petrarka) lub refleksyjno-filozoficzną (Sęp Szarzyński).

Sonet składa się z 14 wersów podzielonych na zwrotki (4-4-3-3 lub 4-4-4-2). Dwie zwrotki czterowersowe mają charakter opisowy, a dwie zwrotki trzywersowe – charakter refleksyjny. W zależności od układu rymów wyróżnia się sonet włoski o układzie rymów: abba abba cdd cdc lub cdc dcd i francuski o układzie rymów abba abba cdc dee. Kunsztowna kompozycja sonetów wiąże się z wykorzystaniem środków stylistycznych: wymyślnych powtórzeń, gradacji, paralelizmów, metafor.

Słownik

ballada

utwór wierszowany o niezwyklej, często fantastycznej tematyce

egocentryzm

ocenianie wszystkiego z własnego punktu widzenia

indywidualizm

pogląd przywiązujący najwyższą wagę do wewnętrznego życia uczuciowego jednostki

kancon

pieśń

madrygał

żartobliwy, frywolny poemat

oksymoron

inaczej antylogia (łac. *anty-* + *logos* = słowo) – określenie pozornie sprzeczne z właściwościami przedmiotu, którego dotyczy; epitet sprzeczny, np. zimny ogień, słodka gorycz

sestyna

uroczysty utwór liryczny o kunsztownej budowie

subiektywizm

przedstawianie, omawianie czegoś wyłącznie z własnego punktu widzenia

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Na podstawie multimedium wyjaśnij, dlaczego Petrarke można uznać za pierwszego nowożytnego poetę Europy.

Polecenie 2

W materiale pojawia się stwierdzenie, że utwór Petrarki, to tylko pozornie spontaniczny zapis uczuć. W rzeczywistości stanowi on starannie przemyślane dzieło. Odwołując się do zdobytej wiedzy i treści przywołanych fragmentów *II canzoneire*, sformułuj dwa argumenty potwierdzające tę tezę.

Argument 1.

Argument 2.

Josef Mánes, *Spotkanie Laury i Petrarki w Awinionie w 1327*, 1845-1846

Źródło: domena publiczna.

Historia *Il canzoniere* rozpoczęła się 6 kwietnia 1327 r. Tego dnia w kościele św. Klary w Awinionie Petrarka ujrział Laureę. Skrzętnie zanotował to w pamiętniku, a także uwiecznił w jednym z najstynniejszych sonetów z *Il canzoniere* (3: *Era il giorno*).

2

Materiał audio dostępny pod adresem:

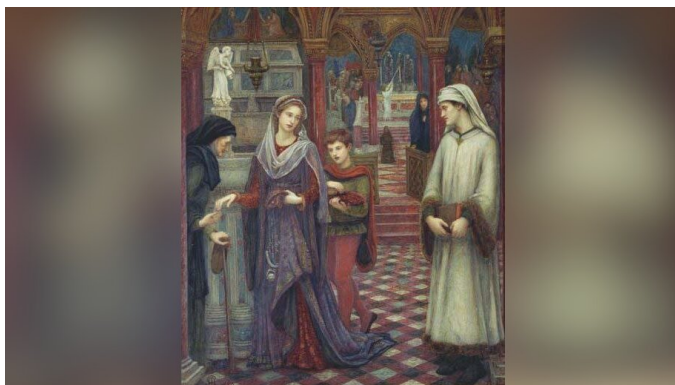
<https://zpe.gov.pl/b/PEY1RSqlo>

*Był to dzień, w którym dla męki Chrystusa
słońce ściemniło swój blask z żalu za Nim,
gdy, niebacznego, mnie zwiodła pokusa,
gdy mnie twe oczy spętały, o pani.*

*Dzień mi się groźny nie wydawał wcale
dla niebezpieczeństw miłości, dla klęski,
więc szedłem pewnie, śmiało i zuchwale,
tak się rozpoczął mój żywot męczeński.*

*Miłość mnie całkiem bezbronnym zastała,
wtargnęła w serce drogą poprzez oczy,
odtąd ta droga bramą też się stała.*

*Prawo miłosne dla mnie niełaskawe:
mnie, bezbronnego, tak we krwi ubroczyć,
a ciebie, zbrojnej, nie zadrasnać nawet.*

Marie Spartali Stillman, *Pierwsze spotkanie Petrarki i Laury*, 1889

Źródło: domena publiczna.

Pierwszy wers określa datę tego spotkania – Wielki Piątek to „dzień męki Chrystusa”. Podobnie dokładne określenia czasu ukazujących wydarzeń będą się często pojawiać w innych utworach, co świadczy o snuciu opowieści. Natomiast mniej konkretnie opisuje Petrarka w swoich wierszach miejsca, choć wiadomo, że spotykał się z Laurą w Awinionie i Vaucluse. W jego poezji krajobrazy pełnią raczej symboliczną funkcję tła dla opisywanych uczuć: rwąca alpejska rzeka towarzyszy obrazowi namiętności, puste, rozległe równiny – smutkowi i tęsknocie za nieobecną kochanką.

Przytoczony powyżej sonet jest charakterystyczny dla historii opowiadanej w // *canzoniere* jeszcze z innych powodów. Oprócz wyraźnego zarysowania wątku narracyjnego pojawia się tu mianowicie sporo istotnych metafor – nieobcych zresztą poezji wcześniejszej – które będą się przewijać przez cały zbiór i wywrą silny wpływ na europejską lirykę miłosną następnych stuleci. Przede wszystkim jest to **porównanie miłości do niebezpieczeństwa czy wręcz wojny, do nieustannej męki i niewoli**.

Autor nieznany, *Laura Petrarki* (fragment),
XVI

Źródło: domena publiczna.

W cytowanym sonecie pojawia się bardzo ważny w twórczości Petrarki **motyw oczu i zmysłu wzroku**: oczy (spojrzenie) Laury są bronią, którą pokonała poetę, oczy zakochanego zaś bramą zarówno dla uczucia, które wtargnęło do duszy, jak i dla łez, które są skutkiem zakochania. To efektowne wyzyskanie metafory jest charakterystyczne dla stylu *Il canzoniere*, operującego chętnie wieloma wyrafinowanymi środkami stylistycznymi, wśród których ważne miejsce zajmuje **oksymoron**. Za pomocą oksymoronów ukazuje Petrarka paradoks miłości: szczęścia połączonego z cierpieniem, wywołanym brakiem wzajemności. Trzeba przy tym pamiętać, że taki model uczucia był w poezji średniowiecznej bardzo popularny. Wyidealizowana z jednej strony, z drugiej zaś oskarżana o nieczułość i okrucieństwo wobec zakochanego kobieta (nazywana niekiedy „słodką nieprzyjaciółką”) to częsta bohaterka liryczna – taka też jest Laura. Część wierszy poświęcona jest omówieniu jej postaci, dalekiemu od realizmu. Taki opis pojawia się w sonecie 157: *Quel s'empre acerbo*:

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PEY1RSqlo>

*Twarz – śnieg gorący, włosy – czyste złoto,
rzęsy jak heban, oczy zaś – dwie gwiazdy,
skąd miłość wszystkich celnie rani oto.*

*Perły – zęby, a róże purpurowe –
wargi, w których brzmi bólem wyraz każdy;
westchnienie – płomień, łzy – kryształ u powiek.*

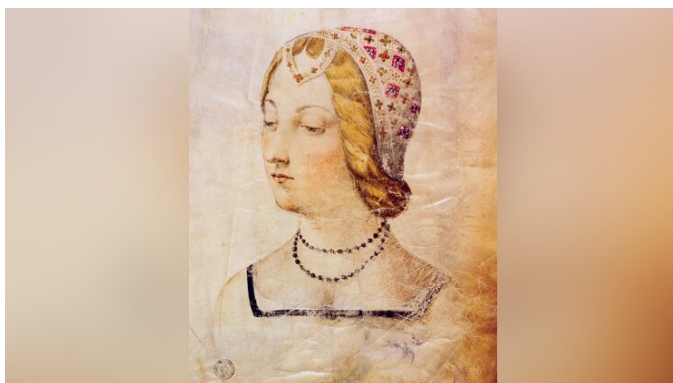
6

Autor nieznany, *Testa di Francesco Petrarca di profilo* (Portret z profilu Francesca Petrarki), pomiędzy 1800-1849
Źródło: domena publiczna.

Jednak tematem większości utworów są przeżycia zakochanego: jego cierpienie, samotność, marzenia. Petrarka jest uważany za pierwszego nowożytnego poetę Europy głównie dlatego, że tak wyraźnie na pierwszym planie postawił samego siebie. Jego twórczość liryczną cechuje **subiektywizm i indywidualizm** graniczący z **egocentryzmem**.

7

Autor nieznany, *Laura*, XVI/XVI wiek
Źródło: domena publiczna.

W kontekście cech twórczości lirycznej Petrarcki bardziej interesująca staje się rola Laury w opowiadanej przez Petrarke historii. Ukochana nie jest tylko przedmiotem uwielbienia, a miłość do niej pretekstem do tworzenia poezji, jak to często miało miejsce w liryce miłosnej schyłku średniowiecza. *Il canzoniere* dzieli się wyraźnie na dwie części, niekiedy nawet wyróżniane przez wydawców: utwory na cześć Laury żywej i na cześć Laury umarłej (ukochana Petrarcki zmarła w 1348 r. podczas wielkiej zarazy, która spustoszyła Europę; wedle świadectwa w *Il canzoniere* jej śmierć nastąpiła 6 kwietnia, a więc dokładnie w rocznicę pierwszego spotkania).

Pierwsza część, obejmująca 266 utworów, przypomina pamiętnik zakochanego: mamy tu opisy spotkań, spojrzeń, rozmów, a także skargi na obojętność i nieczułość ukochanej. Przeplata się to z „krajobrazami duszy”: opisami stanów, w jakich znajduje się zakochany zawieszony między nadzieją i rozpaczą. Pod koniec tej części pojawiają się zapowiedzi śmierci Laury – przeczucia i złe sny (251: *O misera ed orribil!*):

8

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PEY1RSqlo>

*Miałem okropny sen, dzikie widzenie,
że Bóg przedwcześnie zgasić światło raczył,
którego blaskiem jaśniałem codziennie
ja, zbudowany z wiary i rozpacz.*

Materiał audio dostępny pod adresem:

9

W jednym z utworów poecie ukazuje się Laura, żeby zapowiedzieć swoje odejście (250: *Solea lontana*):

*Czy ty pamiętasz nasz ostatni wieczór,
gdy zostawiłam ciebie w płaczu rzewnym,
odszedłszy późną porą, pełna przeczuć?*

*Wtedy mi mówić nie kazało serce,
nie chciałam, teraz mówię jak rzecz pewną:
już nie zobaczysz mnie na ziemi więcej.*

10

Autor nieznany, *Laura*
Źródło: domena publiczna.

Pierwsze utwory „na cześć madonny Laury umarłej” są pełne rozpacz, skarg na zły los, który pozbawił poetę natchnienia, a świat najpiękniejszej ozdoby. W tej części pojawiają się sprzeczności: śmierć Laury ratuje życie poety, który inaczej umarłby z miłości (271: *L'ardente nodo*). Można w niej odnaleźć jednocześnie motyw pragnienia śmierci, która połączyłaby poetę z ukochaną, a także motyw wspomnień i spotkań w snach lub wizjach oraz nieśmiertelności zyskiwanej dzięki poezji.

Paradoksalnie Laura okazuje się teraz litościwsza i łaskawsza dla zakochanego poety niż była za życia, ponieważ dopiero teraz widzi jego cierpienie i dostrzega rzeczy niedostępne śmiertelnikom (279: *Se lamentar augelli*).

11

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PEY1RSqlo>

*Czemu się zżerasz przedwcześnie i trujesz? –
pyta z litością. – I dlaczego toczysz
łzy gorzkie, których boleść aż tu czuję?*

*Nie płacz po mnie, przez śmierć stałam się
lepszą.*

*Życie mam wieczne. Gdy zamknęłam oczy,
wzrok mi się otworzył na światło od wnętrza.*

12

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PEY1RSqlo>

Po śmierci Laura z niewdzięcznej kochanki przemienia się w przewodniczkę duchową poety, której zadaniem jest doprowadzenie go do zbawienia i wiecznej szczęśliwości w niebie (302: *Levommi il mio pensèr*):

*Wzniostem się myślą w górę, gdzie przebywa
ta, której szukam po ziemi na próżno.*

Tam pośród duchów kochanków – szczęśliwą

znów ją ujrzałem, piękniejszą, mniej dumną.

*Za rękę wzięwszy mnie, mówi: „W tej sferze
będziesz przebywał ze mną, pragnę tego.*

*Co dzień ci rany zadawałam świeże;
umarłam w kwiecie wieku dojrzałego.*

*Nie pojmiesz szczęścia, tak jest doskonałe;
żyję w nim, czekam na ciebie. Tam, w dole,
zostało ciało, które tak kochałeś”.*

*Czemu zniknęła? I rękę od siebie
odsuwa. Na dźwięk tych słów, co się rozległ,
niewiele brakło, bym pozostał w niebie.*

Autor nieznany, *Portret Francesca Petrarki*,
XIX
Źródło: domena publiczna.

W ostatnich lirykach zbioru coraz częściej pojawiają się skargi na pustkę życia, wizje Laury już nie jako kobiety anielskiej piękności, ale samego anioła, a także modlitewny ton. Utworem kończącym *Il canzoniere* jest modlitwa do Matki Boskiej, poprzedza ją zaś

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/PEY1RSqlo>

*Życia mojego opłakuję dzieje,
którem zmarnował w miłości śmiertelnej,
zamiast podnosić wzwyż myśl i nadzieję;
a skrzydła miałem górnolotne, dzielne.*

*Ty, który błędy moje znasz bezbożne,
o niewidzialny, wieczny Królu w niebie,
poratuj duszę zbłąkaną i trwożną,
zlej na nią łaski nieprzebranej głębię!*

*Abym po latach wichury i bitwy
dobił do portu i jeśli me życie
było złe, koniec niech będzie zaszczytny.*

*W tej resztce życia, w ostatniej potrzebie
bądź przy mnie, pomóż, uśpij serca bicie,
bo nie mam innej nadziei prócz Ciebie.*

Philippe-Jacques van Bree, *Laura i Petrarka w Fontaine de Vaucluse*, 1816

Źródło: domena publiczna.

Dzieło Petrarki przynależy jeszcze do epoki średniowiecza, niemniej dzięki pogłębionej psychologicznej analizie miłości i portretowi zakochanego zmierza już ku nowej epoce, w której indywidualizm odegra tak znaczącą rolę. Średniowieczny jest w *Il canzoniere* wydźwięk moralny, ostateczne odrzucenie miłości ziemskiej na rzecz szczęścia wiecznego, ale dogłębna analiza własnych emocji jest już zapowiedzią renesansowego zainteresowania psychologią człowieka. Ku nowej epoce wychodzi też świadomość poetycka, zaplanowana konstrukcja zbioru, który – podobnie jak dwieście lat później *Treny* Jana Kochanowskiego – tylko pozornie jest spontanicznym zapisem uczuć, w rzeczywistości zaś starannie przemyślanym dziełem.

Ćwiczenie 1

Wybierz elementy, które występują w utworze *Il canzoniere*.

- ☐ obiektywne ukazanie wad i zalet ukochanej
- ☐ liczne metafory
- ☐ subiektywizm i indywidualizm podmiotu lirycznego
- ☐ nieprecyzyjne określenie czasu wydarzeń
- ☐ powierzchowny opis emocji podmiotu lirycznego
- ☐ opisy przyrody stanowiące tło dla opisywanych uczuć
- ☐ moralny wydźwięk zakończenia utworu

Ćwiczenie 2

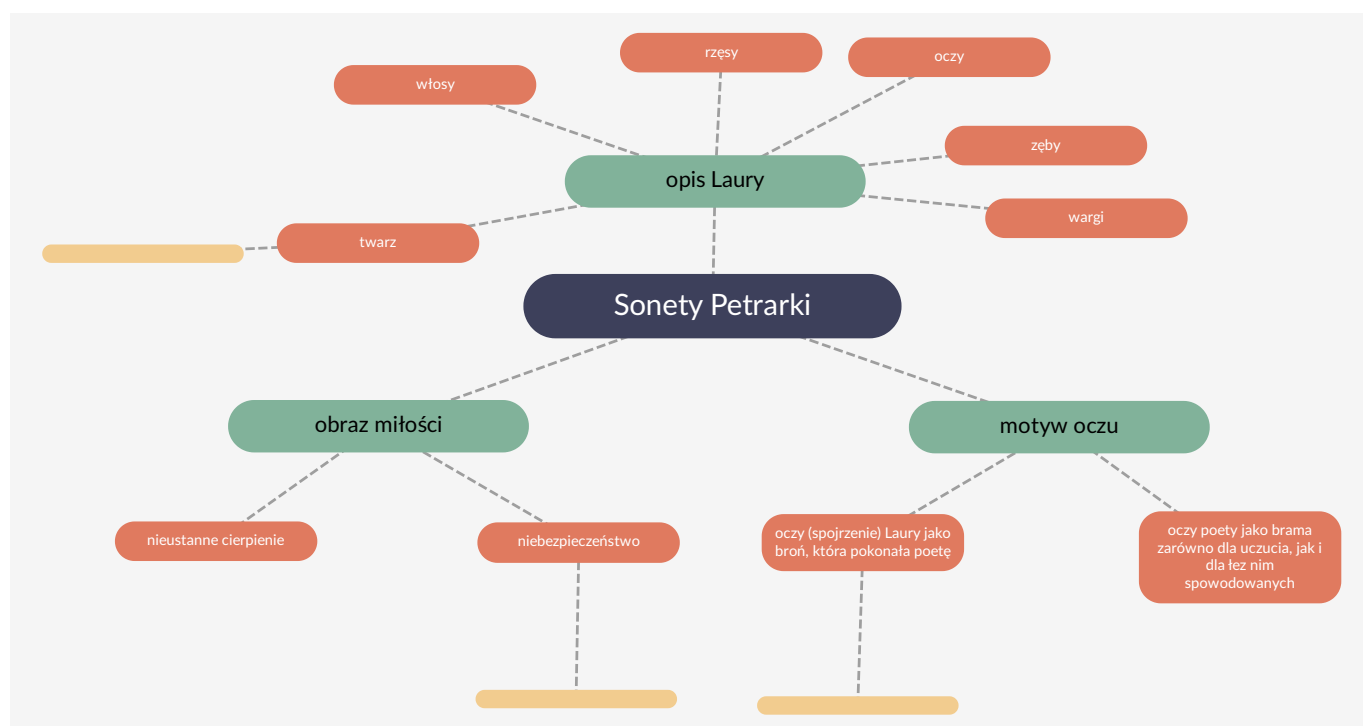
Il canzoniere można podzielić na dwie części. Dopasuj zdania do części cyklu.

	Część I	Część II
Odnosi się do wydarzeń po śmierci Laury.	☐	☐
Odnosi się do wydarzeń za życia Laury.	☐	☐
Obejmuje 266 utworów.	☐	☐
Jest pełna rozpacz, skarg na zły los, który pozbawił poetę natchnienia.	☐	☐
Przypomina pamiętnik ukochanego, w którym opisane są zarówno zapisy ze spotkań, jak i skargi na obojętność i nieczułość ukochanej.	☐	☐
Laura przedstawiona jest jako przewodniczka duchowa poety, której zadaniem jest doprowadzenie go do zbawienia i wiecznego szczęścia w niebie.	☐	☐

Mapa myśli

Polecenie 1

Uzupełnij mapę myśli właściwymi fragmentami sonetów i określ, jakimi środkami poetyckimi posługiwał się poeta.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jaki obraz miłości oraz ukochanej ukazał w swoich sonetach Petrarca. W argumentacji wykorzystaj informacje z uzupełnionej mapy myśli i wskaż rolę wykorzystanych przez poetę środków stylistycznych.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Dzieje pewnej miłości opowiedziane w wierszach. O sonetach do Laury
Francesca Petrarki

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

5. dokonuje krytycznej selekcji źródeł;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia, czym jest zjawisko petrarkizmu;
- dokonuje analizy wybranych sonetów Francesca Petrarki;
- wyjaśnia funkcje środków stylistycznych z utworów Petrarki.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi, aby uczniowie zapoznali się z *Sonetem 157* Francesco Petrarki.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel rozdaje uczniom fragment Sonetu 157.

Francesco Petrarka

Sonet 157

Ten dzień, jak zawsze gorzki, lecz szczęśliwy,
 W sercu wycisnął jej żywe oblicze,
 Którego nigdy nie oddam prawdziwie;
 Jak często dzień ten wspominam, nie zliczę.
 Mogła iść w parze z najszlachetniejszymi.
 Gdy raz westchnienie z ust jej usłyszałem,
 Czy śmiertelniczka – pytam – czy bogini
 Wypogodziła niebo w kręgu całym?
 [...]

Francesco Petrarka, *Sonet 157*, [w:] tegoż, *Poezje wybrane*, tłum. Jalu Kurek, wybór Jalu Kurek, Warszawa 1969.

2. Nauczyciel prosi uczniów o dopowiedzenie, o czym jest brakujący fragment tekstu. Sprawdza tym samym przygotowanie uczniów do lekcji.
3. Prowadzący opowiada uczestnikom zajęć o autorze. Podkreśla, że sławę przyniosły Petrarce sonety poświęcone Laurze. Wspomina również ciekawostkę o tym, że wybitny włoski pisarz XIV wieku Giovanni Boccaccio po przeczytaniu wierszy Petrarki swoje utwory wrzucił do ognia.
4. Nauczyciel podaje cel i temat zajęć. Ustala z uczniami kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z sekcją „Przeczytaj”. Chętna osoba podsumowuje zdobyte w ten sposób wiadomości.
2. Na polecenie nauczyciela uczniowie zapoznają się z sekcją „Prezentacja multimedialna” i wykonują indywidualnie polecenia 1 i 2. Nauczyciel prosi wybranych uczniów o odczytanie odpowiedzi i wspólnie z pozostałymi uczestnikami zajęć komentuje je.
3. Ćwiczenia 1 i 2 z sekcji „Prezentacja multimedialna” uczniowie wykonują w parach. Po upływie wyznaczonego przez nauczyciela czasu przedstawiciel pary odczytuje odpowiedzi.
4. Uczniowie przechodzą do sekcji „Mapa myśli”. Wszystkie osoby w klasie wspólnie analizują mapę zamieszczoną w sekcji. Następnie wykonują polecenie 1 i 2. Chętna osoba odczytuje odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel poleca uczniom, aby przypomnieli cechy budowy sonetu. Zadaje pytania:
Kogo uznaje się za twórcę sonetu?
Jacy inni poeci pisali sonety?
W jakich epokach literackich?
2. Nauczyciel odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu.

Praca domowa:

1. Przerób *Sonet 157* na jedną z wybranych form: opowiadanie, sprawozdanie, sztuka teatralna.

Materiały pomocnicze:

- Francesco Petrarca, *Poezje wybrane*, tłum. Jalu Kurek, wybór Jalu Kurek, Warszawa 1969.
- Jadwiga Kotarska, *Petrarkizm w poezji polskiego renesansu i baroku*, [w:] *Studia porównawcze o literaturze staropolskiej*, red. Teresa Michałowska, Jan Ślaski, Wrocław 1980.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Prezentacja multimedialna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.